

جایی و گاهی که اتفاقی می افتد!

جوانی به نام بابی عقب خودرو در حال حرکتی مخفی شده است. راننده جاسوسی به نام جانوی است که او را از جنگ رابیندگانی شکنجه‌گر نجات داده. او از بابی می پرسد آیا چیزی درباره فلان افراد می داند که باعث شده است عده ای او را بدزدند. بابی فریاد می زند که چیزی نمی داند. ناگهان خودرو از حرکت بازمی ماند و بابی متوجه حضور شکنجه گران در پشت سرش می شود و گاه آن نیز ممکن است مقطعی باشد. این صحنه عالی در فیلم «دونده ماراتن» (ساخته جان شلزینگر ۱۹۷۶- بر پایه رمانی از ویلیام گلدمن) آمده است. پیش از اینکه توضیح دهیم چرا این صحنه را عالی می دانیم، باید بگویم که اصلا ،صحنه، (Setting) چیست. واژه پیشنهادی فارسی برای آن در سال های اخیر «جایگاه (ترکیب جای به معنای مکان و گاه به معنای زمان) است. پس صحنه یا جایگاه همان مکان و زمانی است که رویدادهای داستان در آن رخ می دهد. جای داستان می تواند یک ناحیه، روستا، شهر، خانه، اتاق، خیابان و حتی مکانی خیالی باشد.

گاه آن نیز ممکن است مقطعی تاریخی (مثلا زمان تجاوز متفقین به ایران در حین جنگ جهانی دوم)، موقع ویژه ای از سال (شب چهارشنبه سوری یا روز دانشجو یا یک روز برفی و...)، زمان مشخصی از شبانه روز (هنگام اذان صبح یا دم غروب و...) یا اصلا خیالی (مثلا در سویمین سال از حکومت مریخی ها بر زمین) باشد. صحنه ای را مجسم کنید که تلفن همراه یک استاد دانشگاه سر کلاس زنگ می خورد و استاد هنگام مکالمه با تلفن سرش گیج می رود و نقش بر زمین می شود. مکان این صحنه یک کلاس درس است و زمان آن در روزگار معاصر

(با توجه به وجود تلفن همراه).

اگر نویسنده توضیحات بیشتر و دقیق تری درباره جایگاه بدهد، معنایش این است که خواننده باید آگاهی دقیق تری از مکان و زمان یا یکی از این دو داشته باشد و به فرض بدانند که ازهوش رفتن استاد در سال ۱۴۰۱ رخ داده که فلان دارو کمیاب شده است (البته اگر کمیاب شدن آن دارو در شکل گیری داستان نقش داشته باشد).

مقصود از این توضیحات این است که جایگاه مناسب در داستان، فقط زمان و مکانی ساده نیست، بلکه به مثابه سازه ای عمل می کند که در روایت داستان تنیده است و معمولا نمی توانیم آن را از داستانمان حذف کنیم. این درهم تنیدگی در نمونه آرمانی اش پررنگ است، یعنی صحنه بر رویدادهای داستان یا سازه های مانند فضای داستان تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم می گذارد، اما نمی توان منکر شد که گاهی هم صحنه فقط برای باورپذیری ماجرا آورده می شود (به هر حال هر رویدادی در جایی یا در زمانی رخ می دهد).

صحنه آغازین این مطلب که از فیلم «دونده ماراتن» مثال زدیم، از این نظر عالی است که افزون بر ارائه جایگاه (خودرو در حال حرکت)، درباره پیرنگ (طرح) داستان و کلیت اتفاقات توضیحاتی می دهد و همچنین در آن غافل گیری و تعلیق وجود دارد.

جایگاه باید منطقی و باورپذیر باشد و نمی توان آلونکی درب و داغان در داستان وصف کرد که داخلش عده ای اوباش کم سواد سرگرم قمار و موادمخدر و از این دست امورند. اما در فضایی آلونک موسیقی ای که پخش می شود «برای الیزه، قطعه مشهور پتهوون باشد (البته در داستان هرکاری می شود کرد، منوط به اینکه توجیه داشته باشد، مثلا در موقعیت یادشده، موسیقی پتهوون از کامیون زباله کش شهرداری پخش شود یا اینکه نویسنده عامدانه و برای هجو چیزی، موقعیت های متناقض نما خلق کند!). جایگاه خوب در خدمت درون مایه (پیام) داستان است

و با فضای داستان نیز هم خوانی دارد.

اگر داستان درباره موضوع هایی مانند مرگ و تیره روزی است، صحنه نیز فضایی تیره و تار دارد و جایی چون گورستان، اتاقی دل گیر، دشتی خشک و بی روح و... است. به طبع داستانی شاد و سرخوش و عاشقانه در صحنه های متناسب مانند یک مزرعه سرسبز رخ می دهد که صدای دل نشین جویبار و آواز پرنده ها در آن طنین انداخته است (این ها مثال هایی برای توضیح جایگاه است و به طبع مثال های دیگری هم می توان زد و چنان که اشاره کردیم، اگر داستان بتواند توجیه قانع کننده ای بیاورد، صحنه های متفاوت و متناقض هم قابل ارائه است).

روی هم رفته، جایگاه بر اساس نیاز داستان ممکن است واضح و مشخص باشد و در آغاز داستان آورده شود، یا با جزئیات پراکنده در طول داستان ارائه گردد، یا اینکه کلا مبهم باشد (مانند برخی داستان های ذهنی که راوی بیش از هر چیز افکار و احساساتش را بیان می کند و تصویر روشنی از مکان و زمان در اختیار خواننده نمی گذارد).

* برای نگارش این مطلب از منابعی مانند «میانی داستان کوتاه، مصطفی مستور، نشر مرکز، چاپ اول، ۱۳۷۹، و «کتاب ارواح شهرزاد، شهریار مندی پور، انتشارات ققنوس، و «صحنه پردازی در رمان، ریومنود آبیستفلد، برگردان فارسی عبدا... کریم زاده، انتشارات سوره مهر، چاپ اول، ۱۳۹۲، بهره گرفته شده است.

زین قنبدیاری

علیرضا حیدری|مدرس ویراستاری

🕒 وقتی پسوند «مند» به کلماتی که پایان یافته به «ه» هستند، اضافه شود، در املاي این کلمات نباید حذف شود.

✂️نویسیم: علاقمند، قاعدمند

✔️بنویسیم: علاقه مند، قاعده مند

یادمان باشد که نیم فاصله هم نوشته می شود.

#زین-قنبد-یاری

معرفی چهار اثر درباره ویژگی‌های شخصیتی و تاریخی حضرت فاطمه زهرا (س)

بزرگداشت مقام عشق

و جایگاه حساس و خطیر ایشان پس از درگذشت پیامبر (ص) سخن می گوید. از تاریخ این سخنرانی یعنی سال ۱۳۴۹ تاکنون، یعنی نزدیک به چهل سال، همچنان نسخه صوتی و متن آن که بارها به صورت کتاب منتشر شده است، دست به دست می شود. این توفیق که درباره کمتر کتابی در ایران اتفاق افتاده است، البته شامل بسیاری از آثار دیگر شریعتی نیز می شود. در فصل دوم زندگی پیامبر اسلام (ص) و حضرت فاطمه (ص) از ولادت تا هجرت توضیح داده شده

است و در فصل سوم که مدینهٔ النبی و مدینهٔ العرب نام دارد، به کوشش‌های پیامبر (ص) برای ایجاد مدینهٔ النبی پرداخته شده است و در فصل چهارم به اثر تاریخ‌ساز حضرت فاطمه (ص) در جدا کردن سرنوشت مدینهٔ النبی از ماجرای مدینهٔ العرب پرداخته شده است. از نکات دیگر این کتاب، مقدمه خواندنی و جذاب مرحوم علامه محمدرضا حکیمی است. در بخشی از این کتاب می خوانیم: «مدینه بتیم شده است. اکنون کسانی که باید به خانه علی(ع) روی آورند و همانندترین فرد را به پیامبر (ص) که خداوند در آیه مباهله او را نفس پیامبر (انفسنا و انفسکم) خوانده است، به جانشینی او برگزینند، بلکه به مقامی که خدای متعال برای علی(ع) برگزیده بود و پیامبر اکرم(ص) در طول دو دهه همواره بر آن تأکید کرده بود، گردن نهند، چنین کردند... اکنون دیگر سخنی از مدینهٔ النبی نیست و کسی نمی‌تواند از امامت قرآنی دم زند. علی(ع) حذف شده و تمام حرمت او پایمال شده است. علی(ع) که در روزگار پیامبر(ص) محترم‌ترین مسلمانان و برادر پیامبر خدا(ص)، بلکه نفس پیامبر (به نص آیه مذکور) محسوب می‌شد و بزرگ‌ترین مجاهد راه خدا و مؤمن‌ترین و نیرومندترین پشتیبان دین خدا بود و از سوی دیگر، عالم به همه قرآن و عامل به همه آن بود و در کار دین ذره‌ای سستی نمی‌کرد و در اداره جامعه و تربیت امت به‌جز عدالت چیزی نمی‌شناخت، پس از درگذشت پیامبر(ص) هیچ احترامی ندارد، «شهر گمشده» را دفتر نشر «فرهنگ اسلامی» منتشر کرده است.

باوجوداینکه درباره شاعری شرقی است، به‌هر زمان و به‌هر ملیت دیگری هم قابل تعمیم است و افراد گوناگون از کشورهای مختلف در دور‌های زمانی مختلف می‌توانند خودشان را در این رمان پیدا کنند.

● برشی از کتاب

«مدتی طولانی همان طور دراز کشیده بود و شادی‌اش را مز مزه می کرد، ولی سیراب نمی‌شد. شادی پیوسته امواج تازه تاوتری بر روح او نازل می کردمی گریست، می خندید، بر علف‌هایی غلتید، باز به آسمان خیره می شد، بازی می گریست و باز می خندید. حالا تخلص می خواهد. او نیز با تنیدن نام مستعارش در بافت و بیت آخر، شعرش را امضا خواهد کرد. ولی چه تخلصی؟ این هم مسئله ای است. شهید بلخی قابل درک است، اهل بلخ است. بسیاری تخلصشان را از نام زادگاهشان می گیرند، ولی او تخلص از کجایاورد. اهل پنجر بود است. پنجر ودی؟ پنج تارود؟ قدری بوی نقاخر می دهد، فروتنانه نیست. هیچ کس در تخلصش خود را بزرگ نمی نامد. نزاکت حکم می کند که تخلصی فروتنانه انتخاب کند. البته تخلص هر چه باشد، اصل قضیه در خود شعر است؛ مغرورانه یا فروتنانه اگر خودش خوب نباشد، تخلص به هیچ نمی‌آرد. رود، مصغرش می شود، رود ک، رود کوچک، رود کی، قطور است؟ نشسته بر کنار رودی کوچک. کنار نه‌ری آرام. نه‌ری باشرشر آهنکین. نه از آن رودهای خروشان‌ی که سنگ‌ها را در مسیر خود به فغان می آورد. ز مز مه‌ای آهسته و نوازشگر، نجوایی افسونگر...

ماورا،النهر به‌تصویر کشیده‌می‌شود. آندره دولوس که روسی زبان‌واهل تاجیکستان است، برای نوشتن این کتاب که در سال ۲۰۱۳منتشر شد، جایزه مهم و معتبر ادبی بوکر روسی را گرفت. ● اثری که قابلیت تعمیم‌پذیری دارد آبتین گلکار، مترجم این رمان، درباره آن گفته است: کتابی است که فکر می‌کنم تعریف و تعیین ژانرش خیلی کار سختی است. می‌شود گفت اثری تاریخی و مستند است و در عین حال هیچ کدام از این‌ها نیست. ممکن است اثری خیالی جلوه‌دهد. درحقیقت جلوه‌ای از همه این‌ها است. به نظر من باید کتاب را مثل رمانی خیالی خواند، در عین اینکه شخصیت اصلی رمان شخصیتی واقعی و تاریخی است. خیلی از این وقایع و اشاره‌های تاریخی، منطبق با واقعیت است، چون نویسنده از منابع بسیار متنوع ادبیات شرقی، یا تاریخ‌های مربوط به دوره سامانی استفاده کرده و کاملاً مستند است. در عین حال هرچاهم لازم بوده، از تخیلش کمک گرفته و شخصیت‌های خیالی و گفت وگوها و دیدار ها و وقایعی را به تصویر کشیده که در عالم واقع هیچ وقت اتفاق نیفتاده است. نکته جالب این است که این کتاب در روسیه با استقبال بسیار خوبی روبرو شد. جالب است که چرا در میان خوانندگان روس رمانی درباره شاعری شرقی که بیش از هزار سال پیش در سرزمین دیگری زندگی می‌کرده، این قدر جذاب به نظر آمده است. به نظر من دلیل اصلی اش این است خیلی از موضوع‌هایی که در کتاب مطرح می‌شود، قابلیت تعمیم‌پذیری دارد. یعنی

«چگونه از پروردگارم تشکر کنم که آنچه همه شما آرزویش را دارید -یعنی خدمتگزاری حضرت زهرا(ص)- نصیب من شد.» فضه پس از شهادت حضرت زهرا(ص) در خانه امام علی(ع) ماند و سپس در واقعه کربلا همراه با حضرت زینب(ص) حضور داشت. در بخشی از کتاب محمدرضا انصاری می‌خوانیم: «ای دختر کسی که ملائکه آسمان بر او صلوات می‌فرستند. اما پاسخی از جانب حضرت زهرا(ع) نیامد و همچنان بی‌هوش بود و به خود می‌پیچید. در آن هنگام امیرالمؤمنین(ع) که طاقت از کف داده بود، فرمود: فاطمه(ص)، با من حرفی بزن. من پسر عمویت علی بن ابیطالب هستم. چه لحظه‌ای بود! مولایم از شنیدن صدای همسرش ناامید شده بود که زهرا(ص) چشمانش را

گشود و تا نگاهش به حضرت افتاد، هر دو گریستند. امیرالمؤمنین(ع) با چشمانی اشکبار از حال حضرت پرسید و فاطمه(ص) پاسخ داد: پسرعمو، من مرگ را احساس می‌کنم که هیچ گریزی از آن نیست. از تو می‌خواهم اگر بعد از من ازدواج کردی، یک روز را به همسرت و روز دیگر را به فرزندانم اختصاص دهی. یا ابا الحسن، هرگز بر سر آنان فریاد مزن که آن‌ها بتیم و غریب و دل شکسته هستند.» این اثر را انتشارات «دلیل ما» منتشر کرده است.

● حضرت فاطمه(ص) به روایت شریعتی «فاطمه فاطمه است، مشهورترین کتاب مرحوم دکتر علی شریعتی است. او علاوه بر شهرت زیادش برای سهم‌داشتن در انقلاب اسلامی ایران، به دلیل کارنامه فعالیت‌هایش برای احیای مذهب و سنت در جامعه و بیدارگری درباره سلطنت وقت نیز

شهرت داشته است. این کتاب حاصل سخنرانی دکتر علی شریعتی درباره شخصیت و شرح حال حضرت فاطمه(ص) به‌ویژه اثر عمیق و انقلابی حضرت است. در مقدمه

خادم «بازگشت به پنج‌رود» رمانی است درباره زندگی رود کی که نویسنده آن، آندره دولوس، مقداری از واقعیت وام گرفته و با تخیل بسیار درآمیخته است. میزان تخیلی که در این اثر به کار رفته، به این دلیل است که اطلاعات زیادی از رود کی در دست‌تاب است. اما نویسنده با همان اندک مطالبی که موجود بوده، پایه‌های اثرش را استوار کرده و داستان را بر همان پایه‌ها گذاشته است. کتاب بنیوز در بخشی از معرفی این رمان نوشته است: ماجرای رمان از زمان کهن‌سالی رود کی آغاز می‌شود؛ هنگامی که به دستور امیر نوح سامانی نابینا شده و به سیاه‌چال افتاده و حالا باید با پای پیاده، با راهنمایی پسرک نوجوانی به نام شیرافکن رهسپار زادگاهش، روستای پنج‌رود، شود. امیرالشعرا در این مسیر طولانی پیوسته مراحل مختلف زندگی‌اش را مرور می‌کند؛ از کودکی‌اش در پنج‌رود و تحصیلش در سمرقند، جایی که شعرهایش رفتار فتنه‌بر سرزبان‌هایی افتد، تا زمانی که در دربار امیر نصر سامانی به مقام امیرالشعرای و به ثروت و مکتبی افسانه‌ای می‌رسد و سپس مورد غضب پسر او، امیر نوح سامانی قرار می‌گیرد. در مان آمیخته‌ای از مطالب مندرج در منابع فارسی و عربی و تخیل نویسنده است و ضمن روایت سرگذشت رود کی، بحث‌های عقیدتی و فلسفی گوناگونی درباره مسائل مانند شعر و شاعری، آیین تصوف، همدلی میان مذاهب، با گرفتن جریان‌های شیعی در ماوراالنهر به عنوان رقیبی در برابر خلافت بغداد، نیز در آن مطرح می‌شود و همچنین بسیاری از رسوم و آیین‌ها و باورهای منطقه

حسام الدین نجفی

معرفی کتاب

حاج شیخ عباس قمی، علی شریعتی، سیدجعفر شهیدی، آیت... مکارم‌شیرازی، سید مهدی شجاعی، شهید دستغیب و امام موسی صدر فقط تعداد اندکی از انبوه نویسندگانی هستند که درباره حضرت فاطمه زهرا(ص) نوشته‌اند. هر نویسنده‌ای که در زمینه معارف فاطمی قلم به دست گرفته است، با توجه به توان و علاقه‌ای که داشته، به موضوع خاصی از ویژگی‌ها و ابعاد شخصیت این الگوی کامل الهی پرداخته است. با این حال، بخشی از کتاب‌هایی می‌پردازیم که درباره حضرت زهرا(ص) نوشته شده و در آن به بخشی از صفات یا ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری حضرت اشاره شده است: زیرا با مطالعه این کتاب‌ها بیشتر می‌توانیم با ابعاد شخصیتی حضرت آشنا شویم و در زندگی امروز از آن بهره ببریم.

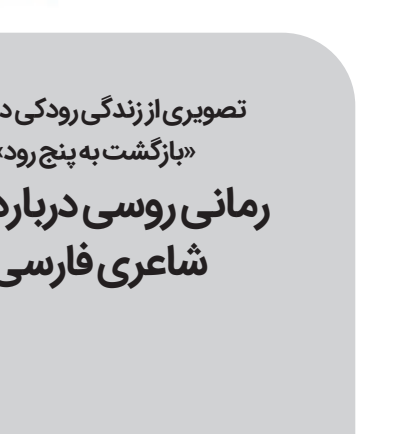
● زندگی دختر پیامبر(ص) به روایت یک ادیب

از مهم‌ترین کتاب‌هایی که درباره حضرت زهرا(ص) نوشته شده است، اثر مشهور سیدجعفر شهیدی با عنوان «زندگانی فاطمه زهرا(ص)» است. این کتاب را یک ادیب تألیف کرده است، ادیبی که در عین ورود به تاریخ اسلام همچنان علاقه و تبحر ادبی خودش را با قوت به همراه دارد. در اواخر کتاب، پژوهشی به اشعار عربی اختصاص دارد که در مدح و ستایش اهل بیت(ع) و به‌طور خاص حضرت زهرا(ص) سروده شده است. در بین شاعران عرب نمونه‌هایی از دعبل و حمیری و بین شاعران فارسی‌زبان ناصرخسرو، سنایی، خواجهی کرمانی و چندتن دیگر است. یکی از فواید خواندن این کتاب این است که خط سیری از حضرت خدیجه(ص) تا حضرت زهرا(ص) و حضرت زینب(ص) را می‌توان در این اثر با جزئیاتی بسیار مطالعه کرد. علاوه بر این، این کتاب شامل جزئیاتی درباره ازدواج، جهیزیه و

دوره‌های مختلف و حساس زمان پدر بزرگوارشان مثل نبرد احد و سایر مقاطع مهم و تأثیرگذار با شرحی مفصل است. این شرح شامل وقایع بعد از رحلت پیامبر(ص) و نقش آفرینی ایشان هم می‌شود. یکی از بخش‌های قابل توجه کتاب مرحوم شهیدی، خطبه مشهور «فدکیه» است. شهیدی در کتابش علاوه بر سندشناسی خطبه بحث تاریخی خواندنی ارائه می‌دهد و اینکه در چه منابعی ذکر شده است. او همچنین متن کامل این خطبه را هنرمندانه ترجمه می‌کند و در اختیار مخاطب قرار می‌دهد. از آنجایی که کلام حضرت زهرا(ص)

در چنین موضعی مسجع است و با فصاحت و بلاغت بیان شده است، شهیدی به سبک ترجمه نهج البلاغه، سعی کرده است به متن اصلی وفادار بماند. این کتاب از ولادت تا پایان زندگی حضرت قدیم به قدم دست ما را می‌گیرد و جلو می‌برد و اطلاعات زیادی را در اختیارمان قرار می‌دهد.

● دفتر خاطرات فضه؛ روضه باز مکتوب این کتاب از آثار متفاوت منتشرشده درباره حضرت زهرا(ص) است. حتی برخی مخاطبان، این کتاب کم حجم را روضه‌ای مکتوب می‌دانند که شاید به گوش آشنا باشد، اما از نگاه این بانوی اهل فضل، حال و هوای خوبی برای مخاطبش می‌سازد. فضه دختر پادشاه هند است که در جنگ اسیر می‌شود و به آفریقا فرستاده می‌شود. پس از آن به خانه حضرت زهرا(ص) راه می‌یابد و کنیز ایشان می‌شود. او سپس شیفته ایشان می‌شود. فضه در قسمتی از کتاب می‌گوید:

معرفی کتاب

بازگشت به پنج‌رود